

videti razburjena ter sta nervozno spraševala: Dov e piazza Vittorio Emanuele? (kje je trg Viktorja Emanuela). Ko sta izvedela, hotela sta izvedeti, kje je dotični napis. »Kaj mi vemo«, odgovori gospodni župnik. »Vi bi to morali vedeti,« odgovori nervozni kapitan, — ki pa je bil bolj podoben laški barabi, kot oficirju — ter odideta. To je bil zadnji Lah, katerega sem 2. VI. videl. Zjutraj ob 5. uri pa so odpeljali vse proč iz Zabrd, Sorice in Podrošta ter so se umaknili proti Petrovemu brdu, pa ne do tja, kot govori rapalska pogodba. Tukajšnji šolski voditelj je izvedel ob $\frac{3}{4}$ na 9 zjutraj, da ni v Sorici nobenega Laha več in, da pride okrog 11. ure razmejitvena komisija v Sorico. Na pošti je že visela naša trobojnica. Točno ob 9.20 je zaplapolala slovenska trobojnica raz šolsko poslopje. Mladina je navdušeno pozdravila prvi znak naše svobode z glasom »Živijo« klicem. Kaj čuti resnični patriot ob tej priliki, se ne da izraziti z besedo. Solze domovinske ljubezni se mu prikažejo v očeh, in to pove vse. Šolsko vodstvo je ukazalo otrokom, naj se gredo domov preobleč, kar je bližnjih. V pol ure bili so zopet zbrani v šoli, nekateri z narodnimi znaki. S poukom ni bilo več pričeti, učenci so hoteli le peti, in res smo peli: Lepa naša domovina, Hej Slovani, Bože pravde. Ob $\frac{1}{2}$ 11. uri smo se podali s šolsko zastavo odrešiteljem naproti. Pričakovali smo jih pri znamenju na »Grobi«. O 11.25 pripiha avto s komisijo. Pozdravili smo jo s trikratnim »Živijo« klicem. Avto se ustavi, tukajšnji učitelj pozdravi s kratkimi besedami in nato se predstavijo: gg. major Markovič, jugoslovanski delegat v Trstu, major Andrejka, vladni svetnik dr. Andrejka, dr. Pavlin in ga. vladnega svetnika. Nato smo jih spremili do pošte. Pred pošto je dr. Pavlin fotografiral šol-

sko mladino, vladni svetnik g. dr. Andrejka pa je nagovoril mladino v lepih patrijotičnih besedah in ji izročil pozdrave gospoda deželnega predsednika dr. Baltiča in generala Maistra. Ko so otroci zaklicali trikratni »Živijo« Njegovemu Veličanstvu kralju Petru, regentu Aleksandru in domovini, odšli so (otroci) zopet v šolo. Popoldne je bilo pouka prosto. Nekaj deklic je šlo nabirat cvetic iz katerih so naredili gospe Andrejkova in učiteljeva dva krasna šopka za gospoda deželnega predsednika dr. Baltiča in generala Maistra. Kmalu nato so šli vsi člani komisije ogledovat Sorico tja gori do izvirka Sore.

Orožniški kapitan g. Bedenko, ki je prispel na Zalilog že prejšnji dan, dobil je nalog, naj s svojim moštvom prekoraci mejo točno ob 12. uri Podroštom. Gospod kapitan se je točno ravnal po povelju in prikorakali so iz gozda ob 1.15 s slovensko zastavo, katero je nosil krepak Gorenjec podnarednik Bašar. Ker je bil ravno avtomobil razmejitvene komisije na razpolago, šel je orožnikom naproti tukajšnji učitelj ter jih pozdravil kot brate osvoboditelje. Z orožniki je prišel pozdravit odrešeno zemljo gospod gerent soriške občine Franc Demšar iz Zaliloga, iz Železnikov pa sokoli gg. Karel Dolenc, Alojzij in Janko Demšar. Kmalu popoldne je prispela tudi finančna kontrola, ki je drugi dan pričela poslovati pod vodstvom staroste gospoda Frana Urbančič. Zapelo se je par pesmi: Od Urala ... Bože pravde.

Ob 5. uri odpeljala se je komisija in nato se je razvila prava domača veselica; prišlo je mnogo gostov iz Železnikov in Zaliloga, in tako smo prvi dan svobode z veseljem obhajali do ranega jutra 3. junija ...

France Štukl

ZAPISKI IZ PRVE SVETOVNE VOJNE

Po posredovanju Antonije Sifrer, roj. Cegnar, Gregorčeve mame iz Zabnice št. 55, sem dobil v roke ročno pisan zapisnik z naslovom Spominska knjiga, ki ga je pisal njen stric Franc Hafner. Zapisnik hrani piščev sin Franc Hafner ml., p. d. Povelca, iz Zabnice št. 9. Njegov oče je zapisoval podatke o svojem gospodar-

stvu in dogodke, ki so se ga neposredno tikali, predvsem cene, ki jih je moral plačevati za svoje gospodarstvo in gospodinjstvo, in cene, po katerih je prodajal živino in pridelke. Ponekod je napisal tudi o dogodkih, ki so zadevali vso vas, npr. o vpeljavi elektrike, o postavitvi železniškega postajališča za Zabnico ter o doga-

janju v vasi med prvo svetovno vojno, posebno ob njenem koncu. Pisal je le, kar je sam doživljal, ničesar pa ni zapisal o dogodkih širšega pomena, ki so zadevali državo in svet, npr. o novi kraljevini SHS. Zapiski obsegajo čas od leta 1913 do 1928. Umrl je leta 1929. Razdelil jih je v poglavja: Predgovor, Rodovnik, Posli in uslužbenci, Gospodarstvo, Živinorejja, Dohodki, Krompir, Zgodovina, Imena žabniških gospodarjev.

Iz poglavja Zgodovina posnemam nekaj zanimivosti iz časa prve svetovne vojne in let po njej v glavnem tako, kakor jih je zapisal Franc Hafner, le smiselno in jezikovno tu in tam popravljene.

»Dne 26. julija 1914 je izbruhnila vojna. Meni je bila dozdej sreča toliko mila, da mi še ni bilo treba iti k vojakom, ker sem rojen leta 1871 in sem prav letos dobil absid (odpust) iz vojske. Iz žabniške fare jih je odšlo k vojakom 45, pet jih je bilo pa še potem potrjenih, da so šli še pred novim letom. Zdaj jih je v vojaškem stanu kakih 50, od teh je kakih 30 na fronti, drugi so pa na vahtah (stražah) ob meji. Iz Zabnice je šlo devet gospodarjev, i. s. Mert, Krt, Rahonc, Jernač, Kmetelca, Matevž, Jurko, Črne in Kovač, ki je zdaj že ranjen v nogi. Ranjenih je bilo dozdej iz naše fare kakih deset, kakih pet pa je izgubljenih, menda so v ujetništvu.

LETO 1915: Januarja smo gnali konje v Kranj, a ga meni niso vzeli. Lani smo jih pa avgusta gnali v Loko. Kobila mi je le zato ostala, ker je imela žrebeta, konja pa sta bila še premlada.

Žito smo morali že drugič popisovati, prvič lani novembra, drugič v začetku marca bolj natančno. Cene živini zelo hitro rastejo. Za bika sem imel decembra lani 125 goldinarjev,¹ letos marca sem ga prodal za 225 goldinarjev. Konji so dragi. Kobila, ki sem jo jeseni cenil na 400 goldinarjev, je zdaj vredna 600 goldinarjev. Vola sem plačal 7. marca kilo žive vage po 63, zdaj so že po 70 do 80 krajcarjev. Prašiče sem prodal po 72 krajcarjev, zdaj so takšni čez goldinar.

Na nabor so šli moški že petkrat, i. s. oktobra letnik 1894, novembra od 1877 do 1890, februarja letnika 1891 in 1895, marca 1896, od 6. aprila naprej bodo šli od leta 1876 do 1872, torej do 42. leta, potem obetajo še nam (letnik 1871).

LETO 1916: Dne 14. januarja sem dobil poziv, da moram iti 24. 1. na nabor v Ljubljano. Bil sem potrjen in bi moral 21. februarja k vojakom, toda na prošnjo sem bil oproščen zaradi kmetovanja. Vse

leto sem vlagal prošnje in so mi na vsako od petih prošenj odložili za nekaj mesecev. V tem letu je oktobra padel Kmetelca, iz Zabnice so padli trije, iz Sutne že pet.

LETA 1917: Sem še zmeraj doma. Vojna traja že četrto leto. Vedno bolj vsega primanjkuje. Vse leto imamo vojake na podu, v štibeltu in pri Jurcu.² Za sadje je izvrstna letina, pa nam hočejo vse vojaki jesti. Klaje, žita in fižola je malo, ker je suša, le prosa je veliko. Žabniški potok je vse leto suh. Naš vodnjak se je že večkrat posušil, pa se kmalu spet voda nabere. V spodnji Zabnici je le še Podlipnikov, v zgornji naš, Vrbančev in Krtov. Ljudje hodijo po vodo na Suho in na Šifrerjev in Tončkov studenec.

Dne 20. septembra so odšli zadnji vojaki od nas. Naredili so nam dosti škode. V Srednjicah — naših in Krtovih — so imeli Ibungsplac (vežbališče), v Ribniku — Jergovem, Matevžovem in drugih — pa strelišča, tudi na dnu našega Oženka so imeli strelišče. Za vojaki so prišli takoj drugi dan ruski ujetniki na naš pod, da delajo novo železniško postajo na žabniškem polju. Na našem podu jih je 130, na Jergovem 80, pri Tončku več kot sto. Za Rusi so začeli prihajati nemški vojaki, ki gredo nad Lahe. Vsak dan prihajajo vojaki in kanonirji. Podrli so nam že vse ograje. Vsako jutro so novi na vrtu, zvečer pa gredo naprej. Zrakoplovci krožijo v jasnih dneh ves dan nad našim poljem. Konec oktobra so naši in Nemci v skupni ofenzivi premagali Italijane in pretrgali bojno črto. Zdaj so začeli prihajati k nam vojni ujetniki Italijani. Na dan 28. oktobra so jih prignali kar 40 tisoč in jih postavili na Šiflerjeve in Miklavževe ozare zunaj ceste. Ker je deževalo in so bili mokri, so začeli kuriti z našimi kozolci. Nam so požgali vseh 28 štantov (predelov), vse Mertove in Vrbančkove, drugim več kot polovico, vso ajdo, ki je bila v kozolcih, in krompirjeve štible (suha stebila). Zdaj odhajajo polagoma nemški vojaki proč, le italijanske in ruske ujetnike imamo še in nemške straže.

LETO 1918: Ker je bilo letošnjo zimo le malo snega, vozimo vso zimo skupaj les za kozolce. Stebre smo dobili večinoma v Jurcovi Suhi. Late sem kupil v Besnici po 2 kroni 40 vinarjev. Kupil sem jih 120, druge smo doma nasekali.

Vredno je tudi zapisati nenavadno visoke cene za razno blago, seveda pod roko. Danes (6. 3. 1918) velja npr. pod roko: kg fižola za v Trst³ 10 kron (tj. 28-

kraf toliko kot ob začetku vojne, ko je stal 35 vinarjev), kg krompirja 1 krono 50 vinarjev, liter pšena ali ješprenja v Ljubljani 2 krone 50 vinarjev, kg slanine 50 kron, jajce 60 vinarjev, liter vina v gostilni 6 kron, liter sadjevca pri nas 36 kron; za 100 kg pšenice bi lahko dobil 100 lat za kozolec, to bi bilo 300 kron, saj so late po 2 kroni 40 do 5 kron; stebre plačujemo po 50 kron, m³ drv stane 20 do 30 kron; mernik prosa stane 80 do 100 kron; meso je v Loki po 5 do 6 kron, špuljca (vretence) cvirna (sukanca) je po 80 do 100 kron.

Ko je v oktobru avstrijska armada v Italiji odpovedala in je nastal preobrat, so hodili vojaki mimo nas domov. Tod sicer ni šlo mnogo drugega kot tren (pratež), veliko več se jih je vračalo skozi Poljansko in Selško dolino. Na škofjeloški postaji je bil velik naval konj in voz. Vojaški konji so se pasli po vseh travnikih in njivah, ljudje so jih lovili za klanje in za vprego. Mnogo jih je poginilo od žeje. Z vozovi so vojaki kar kurili. Kdor je hotel, si je prisvojil voz in konje brezplačno. Konjem je naenkrat cena popolnoma padla, pa tudi pridelkom, najmanj živini.

V tem letu sem kupil mlin in prešo (stiskalnico) za sadje za 1700 kron. Napravil sem dva kozolca, za opeko na »bertoh« (ven pomaknjeni del kozolca) sem dal 570 kron (kos po 4 krone) in vendar še nisem nikdar toliko prigospodaril, da sem imel prebitka 7000 kron.

LETO 1919: Zdaj se že zopet vse cene višajo, ker manjka vsega. Mleko se prodaja od 1 do 2 kron liter, vino stane 12 kron staro, novo 8 kron, špeh (slanina) 30 do 40 kron, jajce 60 do 70 vinarjev, maslo 30 do 50 kron kg, krompir 1 do 2 kroni, fižol 2 do 3 krone.

Ker je vlada zmerom delala papirnati denar, je nastalo med ljudmi toliko de-

narja, da ima zdaj denar vsak otrok in da bo prišlo do poloma vsak čas in bomo dobili nov denar. Zato pa ima vsaka reč tako visoke cene, ker naš denar nima v tujini nič vrednosti. Ljudje denar tako tratijo, da na veselicah dobijo godci vsak kar po 200 kron in se brezskrbno popiva, ker se boje, da bo denar ob vsi vrednost.

S 1. marcem 1919 je bilo odprto novo železniško postajališče za ljudi na koncu našega polja.

V juliju sem prodal pet let staro kobilko za 5.500 kron. Če bi ne imela ene noge poškodovane, bi bila pa veljala 10.000 kron.

LETO 1920: Zdaj cene gredo še zmerom kvišku. Boljši konji so že od 10.000 do 20.000 kron, voli od 6.000 do 7.000 kron. Moka je bila po 10 kron kila, pšenica od 6 do 7 kron, proso po 6, semenska detelja po 40 kron, krompir po 3, mleko po 1 krono. Upam, da bom — če ne bo kake nesreče — prigospodaril v tem letu kakih 15.000 kron.

Letos ni bilo ves čas do božiča nič snega in smo lahko zunaj delali. Zasuli smo veliko jamo zunaj ceste z lešom (ogorki), ki smo ga vozili od bivšega štacjona (postaje) na koncu poti. Zvozili smo več kot 500 voz z obeh njiv.

Dne 22. decembra nam je posvetila električna luč. Stane me več kot 3.000 kron.

V naslednjih letih do 1928 so zapiski o vremenu, letinah, cenah in prodaji živine in pridelkov.

France Planina

Pojasnila: 1. Goldinar in krona sta bila srebrna kovanca; goldinar je veljal za 100 krajcarjev ali za dve kroni; krona je bila vredna 100 vinarjev ali 50 krajcarjev. — 2. Jurcovo kmetijo je dokupil oče Franceta Hafnerja leta 1897 za 5.850 goldinarjev. — 3. V Trst so prekupčevalci pošiljali fožol v paketih po 5 kg.

DVA ETNOGRAFSKA ZAPISA IZ ŽABNICE

Trente

V mnogih krajih Gorenjske je običaj, da pripravijo pogrebščino v hiši umrlega, posebno za oddaljeno sorodstvo. »Pri fari« (Stari Loki) in njenih podružnicah, tako tudi v Žabnici, pa se je ohranil običaj

delitve trent.¹ Najprej so ožji sorodniki umrlega ugotovili, koliko sorodstva so povabili na pogreb, potem pa so v vaški gostilni naročili, da jim spečejo trente. V Žabnici smo pekli trente še med prvo svetovno vojno. Običajno smo napekli 50 do 80 trent (hlebčkov). Peka je bila zelo na-